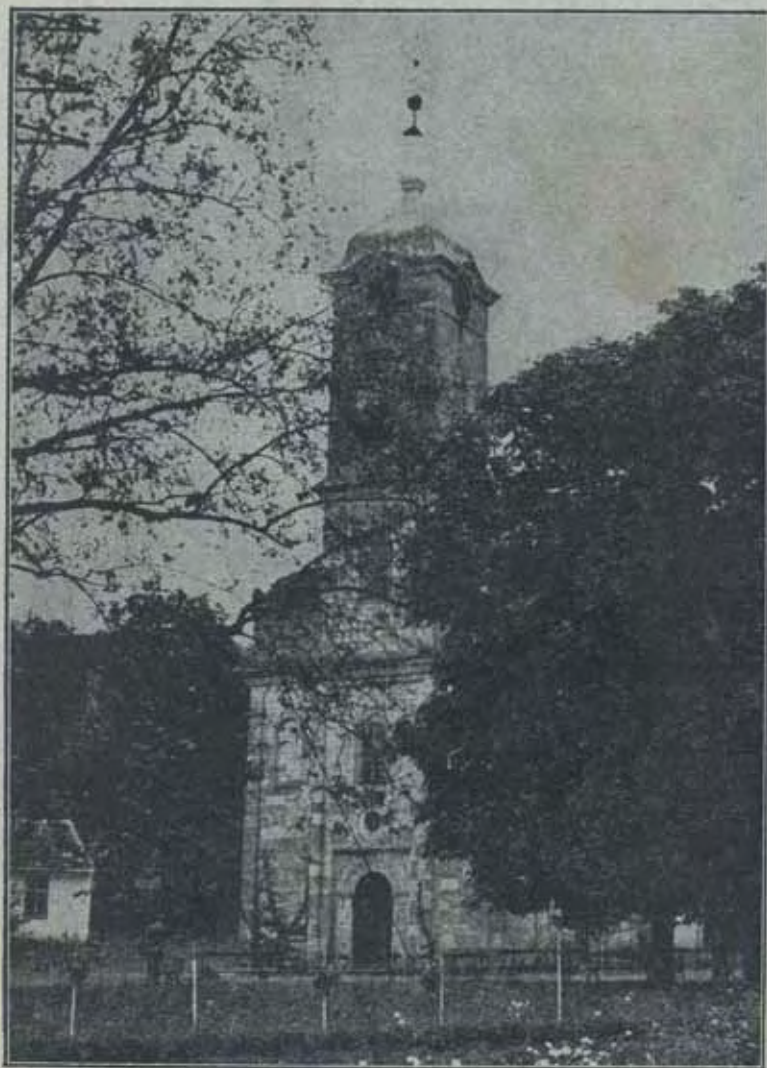

Г 168
Б

И. ПЕТРОВИЋ
СВЕШТЕНИК

БИБЛИОТЕКА
ОПШТИНЕ ГРАДА БЕОГРАДА

СТОГОДИШЊИЦА
ТОПЧИДЕРСКОГ ХРАМА
СВЕТИХ АПОСТОЛА ПЕТРА И ПАВЛА

БЕОГРАД • 1935

ALBION
ALBION

801

2

1700

1700

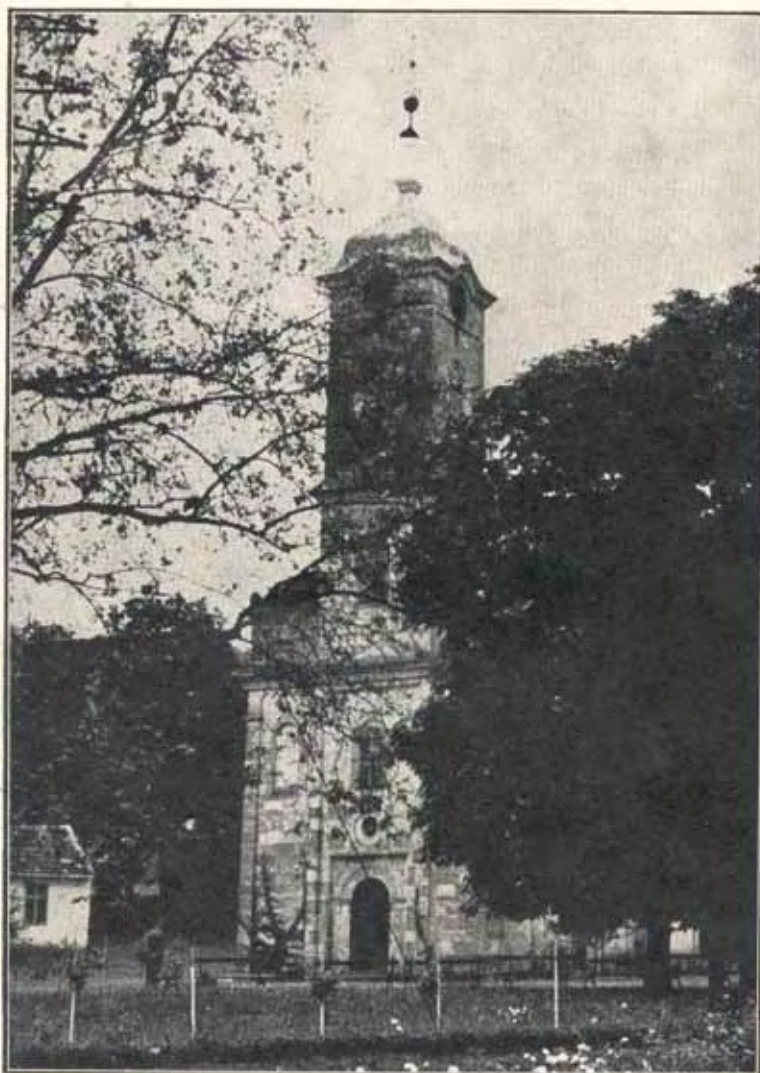
I 168
5

БИБЛИОТЕКА
ОПШТИНЕ ГРАДА БЕОГРАДА

СТОГОДИШЊИЦА ТОПЧИДЕРСКОГ ХРАМА

СВЕТИХ АПОСТОЛА ПЕТРА И ПАВЛА

1834-35 — 1935

Материјал сакупио и књигу написао парох топчидерски,

Свештеник

БОГДАН Ј. ПЕТРОВИЋ

Бр. издана

18152/51

Получено 1. 10. 1935. Поштом
Библиотеци Општине града Београда
Број инвентара 25740/41

Н. В. Краљ Петар II

Његова Светишћини Патријарх Варнава

УВОДНА РЕЧ

У срећнијим земљама на Западу, где народи нису били вековима у ропству, богомоље прослављају хиљадугодишњице и четстогодишњице свога постојања док наш народ у Шумадији, Пијемонту Југославије, осим неколико манастира нема богомоље старије од једног века. Разлог томе треба тражити у географском положају и бурној историји нашег народа преко чије су земље стално прелазиле неверничке инвазије и најезде, које су рушиле, уништавале и односиле све пред собом. Вечито у борби за своју слободу, наш народ у Шумадији и Јужној Србији, колевки наше средњевековне државе, није имао времена да изгради величанствене споменике своје културе, а и оно мало што је сазидано у средњем веку за време Немањића непријатељи су разорили и порушили, са изузетком неколико манастира, који су били по страни од путева којима су пролазиле непријатељске инвазије.

Зато имамо веома мало тих старих споменика, а и то што имамо оштећено је, оскрнављено и измењено. То су већином манастири, славне лавре и задужбине, које је њихов скровити положај, или нарочито веровање безбожних завојевача, сачувало од пропасти. Грачаница, Жича, Дечани, Љубостиња, Раваница, Студеница итд. то су споменици старе славе и величине а исто-времено и живи доказ мука и страдања, које је пропатио наш народ. Уништене фреске и иконе, однети кровови и украси и скрнављења разне врсте најбоље сведоче, да је требало много љубави и оданости према вери и слободи па да се истраје толико векова у ропству и патњама.

Нарочито у Шумадији, која је била подељена на Београдски, Нишки и Видински Папалук, наш народ био је подвргнут и изложен терору, пошто је долина Мораве била капија Истока и ту су кроз све векове, од Барбаросе до Карађорђа, вођене жестоке и крваве борбе у којима је и наш народ, хтео — не хтео, морао

учествовати. За владе Османлија, који су у својој оријенталској нетрпељивости и ексклузивизму гонили Хришћанство као символ „рајиног“ отпора није се могло ни помислити на грађење велелепних богомоља и да су Хришћани имали сретстава за њих, јер је то Стамбол сматрао као буну и устанак и одмах би такав покушај бивао угушен у крви и огњу. А оробљен и депримиран народ није ни био у могућности да зида цркве, већ се из непроходних шума и гора борио, са пушком у руци, против непријатеља своје вере и слободе да му се освети за све муке и понижења.

Потиштен и одагнан из равница у брда и шуме наш народ је дубоко веровао у Свевишњег и та вера, искрена и непомућена, и сачувала је наше народно име и православну веру чисте и неокаљане кроз столећа ропства. Та вера у Бога, та оданост Светој Цркви и ако се није огледала у раскошним црквама као на Западу, била је дубоко усађена у душама једног храброг народа и она је српском народу у Шумадији дала ону исполинску снагу — којој се диви цео свет — да не само стресе ланце ропства већ око себе уједини и сву југословенску браћу.

Вековима се наш народ молио Богу у шумама, под ведрим небом, или у пећинама и приземним брвнарама које Турцима нису падале у очи. Зато, до Карађорђевог устанка, у Шумадији није било других богомоља него као што је она у Горњем Граду, код Цркве Ружице, или обичних дашчара и плетара на којима чак ни крста није било.

Тек у трећој деценији прошлог века, када се земља умирила и сасвим ослободила од Турака, почеле су се овде — онде подизати цркве. Али и то су биле мале зградице, грађене од дунђера и обичних зидара, без архитектонских украса, често и врло неспретно зидане.

Ето, у том првом периоду, када је православна црква стекла право грађанства и када се смела појавити у градовима поред цамија, сазидао је храм Светих Апостола Петра и Павла, чију стогодишњицу данас прослављамо. Ова данашња скромна богомоља изгледала је пре једног века нашим претцима као велелепан храм и, заиста, после брвнара, подземних пећина и плетара једна оваква грађевина морала је патријархалним горштацима изгледати као савршенство технике. Неколико деценија, била је Топчидерска црква највећа и најлепша црква престоног града обновљене Србије, и у њој су обављане архијерејске литургије и друге

црквене свечаности, па је скоро 25 година била и дворска црква, где су великодостојници тога доба и сам Двор примали свето причешће.

У њој, то јест у конаку поред ње, свршавани су најважнији послови обновљене српске цркве. Ту је израђен први Устав српске Православне Цркве, ту су примане посете црквених високодостојника са стране и под њеним сводовима су се молили Богу два прва владара обновљене Србије, Кнежеви Милош и Михајло. Али и касније, у овом веку, храм Св. Ап. Петра и Павла у Топчидеру, редовно је посећиван од једног великог Владара — Краља Петра Великог Ослободиоца.

Седи Краљ и Отац Југославије, обрхван бригама за свој народ, често је зором долазио у овај храм да се у миру и тишини помоли Богу, а о црквеној слави редовно је походио цркву.

Зато данашња свечаност излази из оквира једне чисто црквено-верске славе и добија и један културно националан значај. Стогодишњица Топчидерске цркве значи једну верско-националну манифестацију у којој се, поред захвалности Свевишњем одаје и заслужено признање напорима и стремљењу многих генерација које су од запуштене, опустошене и примитивне турске провинције, у току цигло једног столећа, створиле велику, снажну и цивилизовану државу.

Зато је писац ових редака, као скроман Божји слуга и одани син свога народа хтео овом књижицом да обележи ову историјску свечаност и да, без икаквих књижевних и историчарских претензија, у једној скромној књижици, сачува од заборава све оне који су својим прегнућима и пожртвовањем допринели да се оснажи вера у Бога у нашем народу и да се он, кроз ту веру и оданост Светој Цркви, оспособи за велике потхвате који су довели до данашње велике и уједињене Југославије.

На крају желим да учиним једно потребно објашњење. Ова свечаност, која се данас одржава у храму Св. Петра и Павла, требала је да се одржи у јесен прошле године, али је трагична и неочекивана смрт нашег љубљеног и никад незаборављеног Владара, Блаженопочившег Краља Александра Ујединитеља, која је завила у црно цео наш народ, одложила и ову прославу. Тих тмурних јесењих дана није у нашим срцима било ниједног осећаја, који није био осећај жалости и туге и тада осим манифестација жалости и бола — није било места никаквим свечаностима. Због те велике и непроболне народне жалости ова светковина ће бити

прослављена скромније него што се замишљало јер данас нема ниједног Југословена, коме срце не крвави од жалости за Великим Краљем, а наша света Црква само је израз те опште народне жалости.

Писац ове споменице моли све пријатеље и парохијане, а нарочито г. Милана Вапу индустријалца, који су му помогли у припремању и издавању ове споменице, да приме његову топлу захвалност.

На Петров-дан 1935 год.
Београд — Топчидер

Свештеник
Бојдан Ј. Пејровић
Парох цркве Свеших Апостола
Петра и Павла у Топчидеру.

*Кнез Милош,
који је посветио Тоичићерску цркву*

ПОСТАНАК И ГРАЂЕЊЕ ТОПЧИДЕРСКЕ ЦРКВЕ

На месту где се данас подиже скромни храм Св. Апостола Петра и Павла била је пре једног века густа шума. Тада је Београд претстављао мало насеље са неколико стотина кућа у тврђави и око градских зидова и није се пружао ни близу данашњих Терезија, а Топчидер је био готово непознати заселак који се почиње спомињати тек пошто је Кнез Милош у њему подигао свој конак.

Док је Србија била турски пашалук у Топчидеру су Турци држали своју артиљериску посаду. Они су му и дали то име које је остало сачувано а значи тобџијски потоци — Топци-дере. Како се та удолица пре Турака звала непознато је. Можда, како мисли наш историчар Ст. Станојевић, није имала неко нарочито име, те се с тога турско и задржало.

Топчидер је значајан још из времена првога Устанка, одакле је велики Вожд једним делом војске, коју је држао у заклону и приправности полетео на Београд да га освоји од Турака.

У ранија времена, за време турскога господства, у њему су теферичили везири и паше београдске и војна госпоштина која је ту имала своју посаду и станове.

Кнез Милош је нерадо становао у близини београдског паше и када је после Крагујевца и Пожаревца, Београд постао престоница, Кнез Милош је изабрао Топчидер, који је тада био ван домашаја градских топова, да ту сагради свој конак.

По Милану Ђ. Милићевићу, Кнез Милош је подигао цркву у Топчидеру у знак захвалности што му је, баш на месту где се данас подиже храм Господњи, Карађорђе поклонио живот. У књизи „Кнез Милош у причама“ — Београд 1891 године, одељак осми а под насловом: „Кнез Милош према вери и према обичајима“, вели Милићевић ово:

„Милош Обреновић, као војвода руднички, после смрти брата свога Милана (16 децембра, 1810), удружи се с Миленком

Стојковићем и Петром Добрићем против реформе коју су Карађорђе и Младен смислили, и извели на скупштини о Малом Божићу 1811 године.

Миленко и Добрић, нехтевши на ту реформу пристати, бише протерани из Србије, а Милош буде затворен и стављен под суд. Ну Карађорђе, на молбу других старешина, пусти Милоша, и остави га и даље у војводском чину, само му војводство смањи.

После тога случаја, један Младенов пријатељ нађе Милоша у Топчидеру више садашње чесме, па му рекне:

— Видиш, Милошу! ево у овој дољи тебе су хтели стрељати, да те не пусти Карађорђе. Имао си још дана да живиш! — Милош то упамти.

Доцније, поставши Кнез у Србији, и обогативши се, Милош на оном месту, где су непријатељи мислили стрељати га, начини од тесана камена лепу цркву у славу Апостолима Петру и Павлу.

То је данашња Топчидерска црква.“

Међутим, о разлозима због којих је Кнез Милош подигао ову цркву баш на овом месту, има и ова верзија:

По усменом причању пок. Живана Живановића, б. држ. Саветника, топчидерска црква постала је овако:

Када је букнуо устанак с пролећа и почетком лета 1804 године Карађорђе дође са војском и улогори се у Топчидеру, односно на левој обали Топчидерске Реке-Хајдучке Чесме и десној обали, где је сада топчидерска црква, више које и сада постоји хумка, где му беше „летњи салон“. Ту сазна да дахије траже помоћ Гушанац-Алије и његових крџалија из Видина. Оставивши ту посаду под Миланом Обреновићем и Симом Марковићем, сам крене са једним делом војске, коју успут ка Јагодини повећа. Код Баточине и Багрдана сретну га крџалије и готово разбију. Карађорђе тада преко Крагујевца и Тополе врати се ка Топчидеру, пошто су Јанко Катић и Браћа Чарапићи код Авале разбили надиреће крџалије. У топчидерском логору сазна Карађорђе, да је бимбаша Миланових момака, Милош Тодоровић — Вишњић, доцнији Кнез Милош М. Обреновић, место да чува прелаз код Цареве Ђуприје, да Турци, опседнути не могу доћи до људске и сточне исхране, пошто је Карађорђе рачунао услед тога на предају Турака, јер ни из Земуна нису могли да превозе храну, — отишао у оближња села Остружницу и др. ради женскиња, па су Турци претерали 200 кола сена, 500 говеди и неколико хиљада оваца. Ово је Карађорђа страховито наљутило, па позове војводе

Милана и Симу на одговорност. Ови баце сву кривицу на Милоша. Тада Карађорђе нареди да се Милош позове и љут, не сачекавши ни одговор овога, потегне кубуру на Милоша и опали. Учинио је то Карађорђе баш на месту, где се сада налази топчидерска црква. Но, како је иза Карађорђа у том тренутку стајао најприснији његов човек и повереник Младен Миловановић, овај

Младен Миловановић),
који је водио надзор над грађењем Шопчидерске цркве*

схвативши Карађорђеву намеру промени правац Карађорђеове руке ударом по њој, и тиме спасе живот Милошу, пошто је кубура опалила у ваздух. Сви се тада разбегоше, док се Карађорђе не одљути.

Обе се версије слажу у томе „да је црква подигнута као знак захвалности Богу што је Милош у Топчидеру сачувао живот од

*) Оригинал се налази у бечком ратном музеју

Карађорђевог гнева и то је вероватно и био главни разлог ове Милошеве задужбине, који је поред све шкртости био увек спреман да подиже задужбине у славу Бога.

О датуму када је црква почета да се гради нема тачних података. По једним изворима изгледа да је то било још 1830 године, одмах после историског Хатишерифа, док је по другим грађење цркве почело 1833 године у пролеће.

У књизи „Православна српска црква у Краљевини Србији“ коју је написао и издао Блаженопочивши Митрополит Михаило 1895 године, пише:

„IX Црква топчидерска: Храм Светог Апостола Петра и Павла, озидана је 1833 године; од тврдог материјала; има једну парохију од 171 дома са 424 душа мушких и 328 душа женских — свега 752 душа. Свештеник је Никола Крупежевић.“

О грађењу цркве има фрагментарних података у разним архивама и забелешкама, али се највише детаља може наћи у књизи: „Финансије и Установе обновљене Србије“ од Мите Петровића (Београд 1901 године). У овој је књизи забележен и трошак око грађења цркве, као и званичан датум довршења цркве. На страни 761, ове књиге, пише:

„Црква у Топчидеру, подигнута је на месту где се за време Првог Устанка, у једној зађевици спасао Кнез Милош од пиштоља Карађорђевог. Иста је црква довршена 30 априла 1834 године, (овај се датум међутим не слаже са нађеним оригиналним документима у преосталој архиви кнежевске канцеларије!) и сав исплаћени издатак износио је 76,647,23 гроша, и то: За цркву 60.512,11; за црквену капелу 3.176,10 гроша; за конак до цркве и капеле 4,380,05 гроша, за три звона 2.531,17; за свету трпезу и амвон 2.447,50 и за 8 икона, измалање певнице и трон исплаћено је Константину Лекићу, сликару из Земуна, 3,600 гроша.

На страни 770 истог издања пише:

„Поред државних послова, Кнез Милош се озбиљно заузимао око подизања цркава у свима насељенијим местима, где год није било, и на довршавање започетих цркава. Тако, 23 марта, 1833 године, писмом, наредио је „Губернатору вароши и нахије Београдске“ Јеврему Обреновићу, да настане, да се започете цркве у Остружници и Топчидеру, што пре доврше. На ово писмо „Губернатор“ је писмом од 29 марта исте 1833 године из Београда одговорио Кнезу:

„По мајстору Јањи, примио сам високопочитаемо писмо Ваше Свјетлости од 23 т. м. под бр. 829 и јуче ишао сам у Остру-

жницу те са мајсторима видио ону цркву, и после погодбу с њима учинио.“

Потом говори о димензијама остружничке цркве и о условима погодбе, — па вели:

„За топчидерску цркву, знате, каква је и колика је, и докле је дошло с послом. Треба још да се зида 2 и по аршина са садашњег највишег зида, до свода, да је сврши, као што су почели с каменом, а тако и тороњ од камена, и са истим послом, а свод, да се сведе с циглом. Камен, креч, вода и песак, да им се доносе на место, и да им се да по 10 аргата на дан, а они да даду 3 мајстора нама за вађење и разбијање камена у Мајдану, а проче да буде наша брига, и ђутуре ишту 16.500 гроша, ниже нећеду, а ми смо им давали 12,500 гроша, па не могу да пристану. Погађали смо и на наднице, но тако, да на њи 18 мајстора плаћамо колико уговоримо, а на 15 шегрчади да не плаћамо ништа, зато, што су све сама ситна деца и нејака, или да их одвоје од себе, и тако, како иј не могу да одвое од себе, сљедоватељно, није за ово ни погодба могла бити.“

На ово је Кнез одговорио и одобрио: да се поправка Остружничке цркве и ђутуре погоди, а топчидерска погоди надницом. И „Губернатор“ је погодио с мајстор Јањом и мајстор Николом наднице за цркву: мајсторске по 6 гроша, калфенске по 5 а „Чирачке“ по 4 гроша; и за подизање подрума: мајсторске 5 а „чирачке“ по 3.20 гроша. По свршеном послу „Губернатор“ је послао Кнезу Милошу ноту надница зидарских, при цркви Топчидерској и подруму учињени 1833 године и то:

А. При цркви:

1) Мајстора Јање

наднице мајсторске 1783 по 6.— гр.	10.698.— гр.
наднице калфенске 450 по 5.— гр.	2.250.— гр.
наднице чирачке 500 по 4.— гр.	2.000.— гр.
Свега надница 2733	14.948.— гр.

2) Мајстор Никола:

наднице мајсторске 700 по 6.— гр.	4.200.— гр.
наднице калфенске 60 по 5.— гр.	500.— гр.
наднице чирачке 220 по 4.— гр.	880.— гр.
Свега надница 980	5.580.— гр.

Сума 20.528.— гр.

Б. При подруму:

1) Мајстора Јање:			
наднице мајсторске	63 по 5	гр. 315.—	
наднице чирачки	10 по 3.20	гр. 35.—	350.— гр.
2) Мајстор Николе:			
наднице мајсторске	70 по 5	гр. 350.—	
наднице чирачки	3 по 3.20	гр. 10.20	360.20 гр.
			710.20 гр.
		Сума свега	21.038.20 гр.

„Финансије“ св. II, на стр. 599 где се пишу „важњачителни разходи и платежних лица из народне касе 1833 године

„Црква и капела у Топчидеру 1832 год.	
31 августа у гот. М. Јањи преко Алексе	2.000.— гроша
31 окт. у гот. мајсторима преко Алексе и Јањи	4.000.— гроша
31 окт. у гот. Уичанима за камење и дрва	500.— гроша
31 окт. у гот. уа разиу трошку преко Николче	1.876.12 гроша
31 окт. у гот. мајстор. зидар. Николче и Јањи	3.000.— гроша
31 окт. у гот. са 75 листа Јањи	1.500.— гроша
31 окт. дневн. 241 листа Јањи	1.000.— гроша
31 окт. за 100 м. креча по 70 гр. 1.750	1.359.— гроша
31 окт. за 20 м. ћерамида преко Марка	1.200.— гроша
31 окт. за 40 м. цигле до Лоренца а 8 ф.	960.— гроша
31 окт. за гвоџ, пендер преко Алексе	640.— гроша
	18.026.12 гроша
31 окт. за капелу и подрум готама и проч.	23.349.23 гроша
31 окт. за 8 икона Лазару преко Алексе	3.600.— гроша

На 120. листу, 44.975.35 гроша

На страни 632. у св. III. „Финансија“: црква капела у Топчидеру:

Са 87. листа пренешена сума	44.975.35
1834. Цинцаром преко Алексе Симића	15.536.16
30 апр. На цркву и капелу трошка 3.176.10	
30 апр. За ковак до исте 4.380. 5	7.556.15
3 јула за 3 авона 640 П.Бр. Герман Ф. 506.17	2.531.17
29 авг. за св. трапезу и амвон Панта Х. С. 489.30	2.447.20

Чинов, плат. 396 лист. 73.046.03 гроша

Дакле, као што се из ових оригиналних рачуна види топчидерска црква, која сад прославља стогодишњицу стајала је нешто преко 70.000 гроша што је за оно време била прилично велика сума. А њено зидање коштало би далеко више да надзор није водио војвода Тома Вучић-Перишић, који је био страх и трепет за све оне који су хтели да зараде на Кнезу или на народној каси. Материјал је дао Кнез из својих кречана и каменолома и зато се са тако мало новаца могао подићи Храм Божји, који је пре сто година био један од најлепших у Србији. Од њега је била већа само црква шабачка коју је у исто време сазидао Јеврем Обреновић.

Тойчидерска црква

КНЕЗ МИЛОШ ЈЕ ПОКАЗИВАО ВЕЛИКО ИНТЕРЕСОВАЊЕ ЗА ГРАЂЕЊЕ ЦРКВЕ

Први иконостас цркве топчидерске је био врло укусан и по казивању проте г. Петра Милојевића, пароха београдског, тај се иконостас сад налази у цркви села Барича, између Умке и Обреновца. Тај први иконостас у цркви радио је Земунац Константин Лекић, а данашњи су израдили пок. Стева Тодоровић и Распоповић.

Има доста забележака и докумената о великом интересовању Кнеза Милоша за грађење цркве. Он је давао упутства и нацрте; а знатно је утицао на брзину грађења и тадашњи митрополит Србије Блаженопочивши Петар, који се често договарао са Кнезом о украшавању цркве. О томе Кнежевом интересовању најбољи је доказ кореспонденција чиновника и мајстора, којима је било поверено грађење цркве и надзор. Овде објављујемо неколико оригиналних докумената из тога доба, из којих се најбоље види начин грађења, као и учешће Кнеза Милоша у свима пословима.

ИЗВЕШТАЈИ ЖИВКА МИХАИЛОВИЋА КНЕЗУ МИЛОШУ О РАДОВИМА НА ЦРКВИ

І. извештај.

Њивој Свјетлости
Милостивјејшему Господару Милошу Обреновићу
Кнезу серпском
Страхопочитанијем

У Пожаревац

Њивој Свјетлости
Милостивјејши Господару!

Усуђујем се вашој Свјетлости објавити да је патос за цркву топчидерску из Пеште приспјео јест само још трапеза није при-

спјела паиту нам каменосјечци потребују а и кулу хоћемо почети малтерисати.

Објављујемо вашој Свјетлости данам стока све здраво и притерујемој у друго брдо Јакшичевом винограду. (Имање Јакова Јакшића, хазнадара (благајника) Кнеза Милоша, чији унук Стеван и данас живи на истом имању — испред фабрике „Гођевац“, — т. зв. Ђурђево брдо.) Кошнице нам се роје и има до 80 ројева али смо и доста састављали халата смо пустили на траву.

Ову ливаду до конака усудиносам се покосити јербо улазе гуске и ћурке и очеду да потру.

У Топчидеру
јунија — 13 — г — 1834 г.

Јесам
ваш искрени слуга
Живко Михаиловић

II. извештај.

Њиховој Свјетлости Милостивњејшему Господару
Милошу Обреновићу Књазу Српском
Страхопочитанијем у
Пожаревац

Вашој Свјетлости
Милостивњејши Господару

Усуђујем се вашој Свјетлости објавити да сам говеда у Ади Циганлији превезо и у Циганлији има им добре паше и прекоњејше молим вашу Свјетлост дабисте ми објавили шта ћу са сеном у Ади чинити очули заграђивати илити дигод износити на ову страну из Аде.

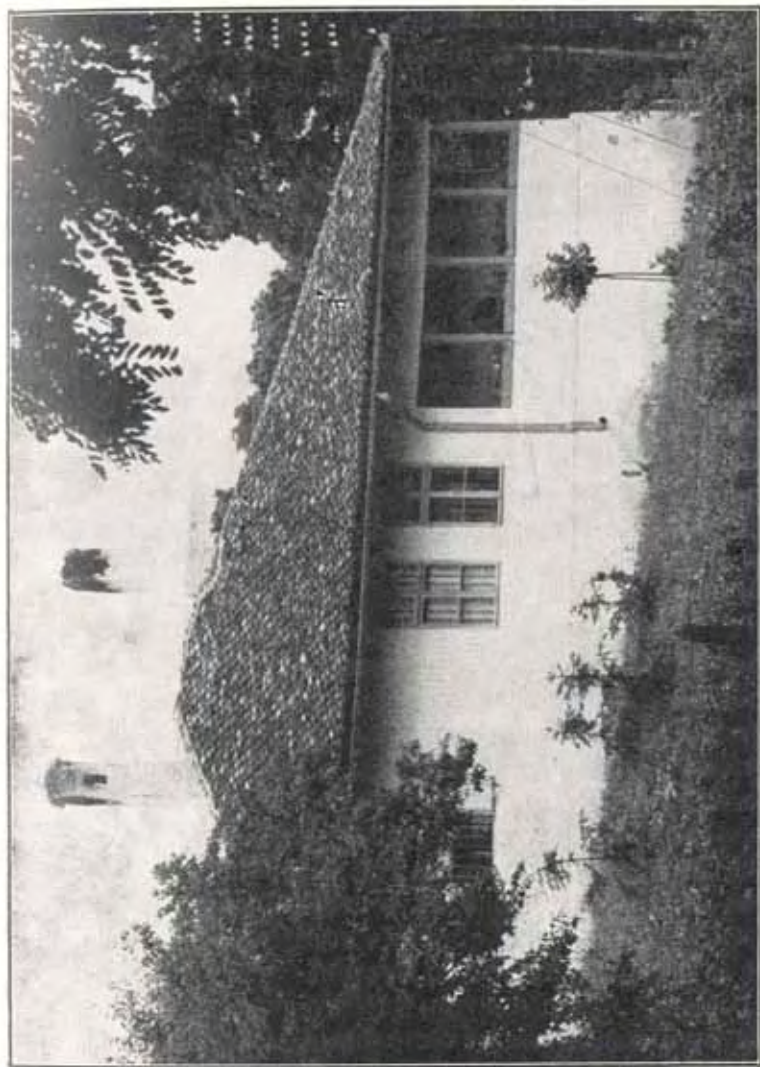
Јављамо Вашој Свјетлости да тишлер у Топчидеру ради и столове намешта, и наместио је ваше Свјетлости и Господина Архиепископа један до другога са десне стране као што је и у Београду. Сад дошо Аџиа дунђерин и говори да су столови млого плаца затворили и Ваше Свјетлости стол дошо до сами врата веч Аџиа говори да ваш стол премести са леве стране спрам Господина Архиепископа јаму нисам смео то дозволити догод вашој Свјетлости Не сообчим пак ваша воља ви како заповедите онако нек буде.

Усуђујем се вашу Свјетлост покорно препитати качоче тишлер двери и друга двоја врата на олтару правити очели клот или че што боље даи направи трапеза нам јошт ние дошла.

У Топчидеру
аугуста 9 го- 834.

Ваш низајши слуга
Живко Михаиловић

(Прво је писмо заведено под бројем 2130, а друго под бројем 2785. Оригинали се и данас налазе у Државној архиви у Београду.)

Гейчидерска црквена куќа (данашњи изглед)

ПИСМО Њ. ПР. МИТРОПОЛИТА ПЕТРА КНЕЗУ МИЛОШУ У ПОЖАРЕВЦУ

Њивој Свјетлости Милостивјејшему Господару Милошу Обреновићу Кнезу Српском у Пожаревцу.

Ваша Свјетлост,

Милостивјејшиј Господару,

Имао сам срећу, разумјети, да сте Ваша Свјетлости у здрављу вратили се у Пожаревац. О томе се искрено радујем и Вас с пришествијем поздрављам, желећи Вам од преблагот Бога дуго и постојано здравље и непресјечно благополучије.

Ја сам овамо у прошлу среду дошао, почем сам с посјећењем мојим обишао Капетанију Голубову. Био сам у Топчидеру и тамо се много и лепо поправило. Црква је патосана мермером бјелим.

Тишљери раде у њој око столова. Оба ће доћи згодно и љепо између стубова они од врата средњи к олтару. Донешено је и камење (црвениј мермер) за частну трапезу и амвон. Истина је љепо и красно; но није погођено, као што сте ваша Свјетлост желили, и као што сам ја по вашој жељи Хаџији наручио, да изрисује и да се онако донесе. Мјесто једног столпа четири су. Не знам ил није извјестна наручбина била, ил се није нашло једног столпа онако дебелог, каквиј би нуждан био, да добро држи трапезу, која је јака и потежка. Међутим, што се тиче правила, по ком је воздвигнути треба, све једно је; оно пише, да се може подићи на четири столпа, ил, да буде јединостолпије. Ако је дакле и вашој Свјетлости угодно, да се овако начини и подигне, као што је већ донешена, а оно молим изволите ми јавити, да се може подићи. Које што мајстори у цркви раде, које, што ће потребно бити, јошт по гдјешта приготовити, мислим, да се њено освјашченије засад неће моћи предузети.

Ја намјеравам јошт једно три до четири дана овдје остати. Рад сам обрати уједно оно мало винограда. А после продужићу пут к Остружници, да и осталу част Београдског окружја обиђем, и за тим у крагујевачко пређем.

В прочем поздрављајући свјетлу књагињу заједно са сијатељним Беговима и њеним сестрићима, и мене височајшој милости Вашој вручавајући, с неограниченим страхопочитанијем јесам

Ваше Свјетлости

Милостивјејшега Господара

покорњејшиј

Петар Јоановић

Митроп. Србскиј.

У Београду,

2 септемврија, 1834.

(Ово је писмо заведено у архиви кнежеве дворске канцеларије 3 септембра 1834 године, под бројем 3.000.)

*Митрофаниј Пешар,
за чије је време подиђућа Тоичидерска црква*

Као што се из горе објављених докумената види Кнез Милош се живо интересовао и за најнезнатније техничке детаље. Он је бирао мермер, црквени под, иконе, контролисао дебљину зидова, пробао звона и т. д. По предању, без њега се није смела ни квака ударити а пошто је он у то време живео у Пожаревицу грађење цркве је било знатно успорено јер је и за најмању ситуацију требало слати татарина у Пожаревац и по десетак дана чекати одобрење од Кнеза. А уз то, Кнез Милош је био и тврдица који је уживао да се цењка и погађа. Често је погодбе кварно због неколико гроша. Све је то допринело, и поред настојања Митрополита Петра, да грађење траје знатно дужи него што је било предвиђено, али је ипак храм Светих Апостола Петра и Павла у Топчидеру подигнут за много краће време него што су пре једнога века зидане јавне грађевине, нарочито цркве.

Топчидерска црква, чију стогодишњицу данас прослављамо, била је у прво време најлепша београдска црква, што се види из писања тадашњих „Србских Новина“ у којима је изашла notiца „да је храм Светог Апостола Петра и Павла прави украс и ненадмашна лепота“. И ако се не зна датум њеног освећења, сигурно је да је већ у пролеће 1835 године у цркви служена Божија служба.

Бр. 13. „Новина Србских“ изашлих у Суботу 30. марта 1835. доноси вест из Београда под 7. марта, да је тога дана Кнез приспео у Београд „торжествено дочекан“. „Још од Септемврија мјесеца прошле године* изгледали смо ми с нестрпљењем, да Га међу нама видимо, украшена великим Орденом премилостивог Султана“ и на крају описа тога Кнежевог доласка у Београд пише, да је 21-ог марта отишао Кнез из Београда у Пожаревац, — што значи, да марта месеца 1835 г. није била освећена црква, — пошто се ни овде не помиње освећење њено.

Као што смо већ поменули, иконостас је радио „молер и живописац“ Константин Лекић из Земунa и Кнез Милош је са његовим радом био врло задовољан, али је врло споро и нередовно исплаћивао награду. Узалуд је Лекић молио кнеза да прегледа радове и исплати му награду, Кнез Милош је отезао све до Ускрса 1835 године, када је најзад, на интервенцију Митрополита Петра, исплаћено Лекићу 3.000 гроша.

* Када се кн. Милош вратио из Цариграда.

Писмо Лекићево, којим веома завијено моли Кнеза за награду налази се у архиви кнежеве канцеларије под бројем 3976.

Та његова молба гласи:

Свјетљејшему Књазу Србском
Милошу Обреновићу
Господину мње Милостивјејшему

у
ПОЖАРЕВАЦ

Вашој Свјетлости

Милостивјејши Господару

Кољеноприклонно молити се доходим, дабисте по природи Вашег великодушја милостиво вниманије ваше на мене обратили, сврх моје радње које сам једва чекао био дабисте ју видели, и по вашем отеческом милосрдију оно шчо је право и угодно вам, ја бих са великом благодарностију задовољан био, Особито сад у нужди моје болести, а сувише шчо и сиротна моја деца намене очекују даим зимно препитаније набавим. Ја сам се заиста онако дабуде као шчоје пристојно за оно красно зданије; велике тропове ја радио нисам, но само малу столицу која се покреће свуда, и пјевнице, и иконе престолне, које сам онако радио мислећи и задаљу препоруку, на прво прошеније моје видио сам Ваше не-благоволеније тога ради молим Свјетлост Вашу опростите ми ја нишча више нишчем но милост срца вашег јако препоручујући се и цјелујући скут и подножије ваше остајем чекајући милостивог рјешења и наредбе ваше, прекорњејшиј слуга.

У Београду
28-и Новембра 834.

Константин Лекић, молер

ЗИДАЊЕ ХРАМА СВЕТИХ АПОСТОЛА ПЕТРА И ПАВЛА И ВЛАСНИШТВО ЗЕМЉИШТА НА КОМЕ ЈЕ ЦРКВА

Када је већ одлучио да подигне цркву, Кнез Милош је, по своме обичају, хтео да се црква подигне што пре. Одмах је дозвао свога брата Господара Јеврема, тадашњег „губернатора окружја београдског“, као и Тому Вучић-Перишића и наредио им да нађу мајсторе и погоде се са њима. Истовремено је позвао свога настојника из Београда, Живка Михајловића и наредио му да мермер, циглу и песак приправи и са кирицијама се погоди за грађу.

Господар Јеврем одмах призове тада чувеног „дунђера“, мајстор Јању и нареди му да види место и припреми план за зидање. Вучић нађе људе да одређено место раскрче од грмова и очисте и тако је почело зидање Топчидерске цркве. По писменим документима (признаницама мајстор Јање (рад је почело седам зидара и десетак чирака (шегрта и неквалификованих радника).

Темељ је брзо ископан и отпочело је зидање. Нема пода-така када је и да ли је извршено свечано освећење темеља. Једино се зна, из једног писма свештеника (босанског бегунца) Павла Карановића-Твртковића да је Митрополит Петар долазио веома често да обиђе раднике, да их благослови и почасти.

Надзор су водили Јања и Никола који су бодрили раднике на што живљи рад. По казивању Живка Михаиловића, кнежевог повереника (коме је Кнез Милош указом № 532. од 23-II-1835 г. доделио годишњу пензију од 250 талира), долазио је са војводом Вучићем и Господар Јеврем, који је надгледао зидање. Много раније од цркве сазидан је и конак — Парохиски дом који и данас постоји, и у коме је био стан за Митрополита. (Конак је за оно време био веома раскошна грађевина и то спомиње Јоаким Вујић у једном свом писму.)

Кнез Милош, кад год је долазио у Београд, обилазио је цркву, али су те његове посете често успоравале грађење јер је он волео да мења своје одлуке и мишљења. Ово је нарочито ометало радове кад је храм био већ под кровом, то јест у пролеће и лето 1834 године.

Ипак утицај Митрополита Петра, чије је мишљење Кнез Милош, бар у питањима вере, веома ценио био је пресудан у многим питањима, нарочито у погледу иконостаса и трапезе.

Храм Светог Апостола Петра и Павла био је скромна али укусна грађевина. То није раскошан византијски стил већ обична

црква, без нарочитих архитектонских украса са једним скромним торњем.

Данашњи спољни изглед Цркве је исти онакав, какав је био 1835 године. За време светског рата храм је био знатно оштећен од непријатељских граната и после ратова су извршене оправке али оне у суштини нису измениле ни мало спољни изглед цркве.

Архитектонски је само конак — црквена кућа претрпео неке измене. Првобитно зграда је имала са друма велико степе-ниште на месту где се сада налази доклат — веранда. У унутрашњости конака извршене су многе адаптације и измене и он данас није сличан конаку из 1840. и 1850. године, када су у њему становали Митрополити и други црквени великодостојници. Најдуже је у црквеном конаку становао владика Мелентије Павловић, звани „добошар“. (Овај је надимак добио због тога што је у Јбуићској битки, као свештеник, ударао у добош и бодрио устанике да истрају у борби.)

Исто тако врло је радо становао у парохиском дому и Митрополит Петар, наследник Мелентија на београдском митрополијском престолу. — Конак је завршен много раније од цркве и он је био прва грађевина у овом делу Топчидера.

Црквена управа уживала је приходе од имања све до данашњих дана што доказује својим рачунским књигама и ако питање власништва саме порте није уређено и легализовано. Кнез Милош је, по свима знацима, оставио цео тај комплекс цркви и за његовог живота и владе ово питање није отворено, али после ослобођења и уједињења Министарство Шума претендује на назив власника овог земљишта, на ко црква има редовним путем стечено званично уверење о државини.

Црква, и црквено земљиште, до данас није убаштињена већ би се по пресуди Судије за оснивање земљишних књига за град Београд водила као државно добро и ако за једно такво решење нема никакве стварне подлоге.

Држава, односно њени представници, мотивишу своје право власништва на цркву топчидерску са њеним зградама и околним земљиштем тиме, што је она „Милошева задужбина“. Међутим, Милош је сем топчидерске, сазидао још и ове цркве: У Никољу, Враћевшници, Аранђеловцу, Савинцу (код брда Рожња), Горњем Милановцу, Горњој Добрињи и Остружници. Према томе и све ове цркве би требале да су као „Милошове задужбине“ државно имање, што међутим нису, па према томе и Топчидерска црква не може бити државна већ црквена и ми верујемо да ће се водити рачуна о оправданости црквених захтева.

Топчидерска црква, као и све остале горе поменуте, плаћена је новцем „из народне касе“, а откуд тај новац и ко је пунио ту народну касу, само јој име казује. Зато питање власништва ове цркве ни за тренут није у сумњи.

У часу, када ове редове пишем, црквена управа намерава, да са представницима државе покуша поравнање. У случају да се тим ништа не постигне, да тражи убаштињење цркве и њезине имовине путем Грађанског Суда, дакле да води процес са својом државом. А то се не би смело дозволити ни у ком случају кад је у питању једна црква од овако великог националног и историског значаја.

Тако је читавих сто година после подизања овог храма питање власништва цркве и порте остало отворено.

СВЕШТЕНИЦИ ХРАМА СВЕТОГ ПЕТРА И ПАВЛА

Пошто је за време рата цела црквена архива однета и упропашћена било ми је немогуће у ову споменицу унети имена свих оних свештеника који су служили Богу у овом светом храму. Што је најжалосније недостаје баш период од 1835 до 1863 године, то јест време када је храм Св. Апостола Петра и Павла био дворска црква Кнеза Милоша.

Из кнежеве архиве могло се пронаћи свега неколико докумената који се односе на богослужитеље Топчидерске цркве. Поред два писма босанског свештеника Павла Карановића-Тврткивића Кнезу Милошу има још само података да је први дворски свештеник и исповедник био Гаврило Поповић, факултетски образован и културан човек, који је касније био шабачки владика. То је био примеран духовни пастир и прави божји слуга који је као свештеник и Архијереј оставио најлепше успомене. Пре њега је био протосинђел Ликоген, каснији в. д. ректора београдске богословије.

Имена осталих свештеника до 1863 г. нису позната.

Први свештеник је требао бити горе споменути Павле Карановић, који је топло молио Кнеза Милоша да га постави за пароха.

Нема докумената да је његовој молби Кнез изашао у сусрет.

Та писма су ипак интересантна јер приказују прилике у нашој цркви и њене односе са државом, односно с Кнезом, почетком прошлог века и зато их текстуално преносимо.

Прво писмо, датирано јануара месеца 1835 у Београду гласи:
Ваша Свјетлост

Всемилоствјејшиј Государју!

Долуназначени, коленопреклоно просим Вашу Свјетлост, да би мене бједна сиромаша, који сам због свирепствовања Турака из Босне, под крило Ваше Свјетлости прибјегао, одавно у Београду налазећи се, милостивим оком погледали, и мене благодарјенијем Вашими удостојити смиловали се, да би могао или при конаку Гдина нашег Митрополита, или при цркви топчидерској бити, гди би по времену ако би возможно било, с дозвољенијем Вашеја Свјетлости и фамилију у Босни заоставшу привести могао. За коју милост док живота мог дане бројао будем, благодарњејшим указати паштићу се. Који с неограниченим и вјечним страхопочитанијем, и цјелованијем благија и шчедрија Десници изумирају.

Вашеја Свјетлости
Всемилоствјејшег Государја
Всепокорњејшиј раб
Павле Каранович
парох из Босне

Београд, 30 јануара, 835.

Пошто изгледа на прво писмо није дошао никакав одговор, Карановић, марта месеца пише и друго писмо, које гласи:

Ваше Височанство

Всемилоствјејшиј Государју!

Долеподписати, коленопреклоно просим Ваше Височанство, који је већ одавно због свирепстворања у Босни Турака побећи морао и своју фамилију то јест: жену и децу оставио, да би њега страдајућег под крило Вашег Височанства примили, Милости удостоили, и с трошком нуждним снабдјели, да би бједан страдајућу фамилију своју из турског ига ослободио и њемачком страном под Височајше покровителство Ваше привео. За коју ћу милост од Височества Вашег получену, док живота дане бројао будем, благодарњејшим, верњејшим и признателњејшим показати пащичићу се.

Који с неограниченим вечним глубочајшим страхопочитанијем и целованијем благе и шчедре Деснице Ваше изумирем.

Вашег Височества
Всемилоствјејшег Государја
Всепокорњејшиј раб
Павле Каранович
Поп из Босне

У Београду 11-ог марта 1835 г.

12. марта 1835. је директор кабинета Кнежевог Кнез Јаков Живановић уступио ову молбу „дејствителном државном Совјетнику и државног србског Совјета председатељу г. Коци Марковићу“.*

Шта је даље било по овом предмету није нигде записано.

Тек од кад је Топчидерска црква постала и црква Казненог Завода, то јест од шесдесетих година прошлог века, могу се наћи неки, и то врло оскудни, подаци о свештеницима Храма Св. Апостола Петра и Павла.

Као што споменуемо раније, за време аустријске окупације из црквене канцеларије и парохиског дома однета је и упропашћена целокупна црквена архива, која је била веома богата и интересантна како са црквеног тако и са историско-националног гледишта. Сада постоји архива за последњих двадесет година, то јест од 1915 године. После заузимања Београда, у октобру 1915 године, немачка војска је логоровала у Топчидеру и померански и холштајнски улани и хусари од цркве су направили своју шталу. Када се тако мало водило рачуна о Божијем Храму, како би се могло очекивати да ће се водити рачуна о архиви; са њом су ложене пећи и данас црква у Топчидеру, сасвим случајно, има само ове књиге из предратног доба:

Протокол рођених и крштених од 1913 године.

Протокол брачно испитаних лица од 1895 године.

Протокол умрлих од 1905 године.

А треба знати да је по подацима у државној архиви топчидерска црква имала своју архиву од 1837 године.

У жељи да сачува од заборав а имена свих Божијих слугу — свештеника који су служили у овом светом храму, писац ове споменице претражио је све архиве и библиотеке, али на жалост врло је мало могао пронаћи. И да није, случајно, сачувана архива Казненог Завода, не би се знала имена ни оних свештеника који су у другој половини прошлог столећа служили у овом храму. Овако ћемо бар сачувати од заборав а имена оних свештеника који су били у Топчидерској цркви после 1863 године.

До 1863 године службу у топчидерској цркви изгледа да су вршили свештеници делегирани из Митрополије од случаја до случаја.

То би се донекле могло објаснити једним актом „Попечи-

* Карактеристично је, да се поп Павле обраћа кнезу Милошу за место, а не Митрополиту, што би било природно!

тељства финансија“ под 26 XI ПНо 3172/1845 г., који је потписао „Попечитељ Финансије Полковник, кавалер Павле Станишић“. У том акту упућеном Митрополиту, Попечитељ од своје стране одређује свога протоколисту Стојка Димитријевића“ да са лицем изаслатим од духовне власти попише ствари цркве у Топчидеру 2 дец. 1945 после божествене литургије“. На полеђини истог акта стоји записано: „НЗ одређен је (тј. за попис ствари-склапање инвентара) Намјести. Београдскиј Панта и казано му устмено“.

Из регист. бр. 986 Митрополије г. 1849 од 16 дек. 849 види се, да је свештеник Илија Новаковић „поднео реверс о примљеним књигама црквеним из Митрополије за цркву топчидерску“, који су протоколи у Русији штампани били.

Године 1863, био је постављен за топчидерског пароха, **Коста Рушчуклић**, који је при истој служио све до 1877 године, када га наслеђује

Илија Протић, 1877—1882 г.

Алекса Илић, 1882-1883 г.

Милош Влајковић, 1884 г.

Никола Крупежевић, 1885-1890, и понова 1895-1904 г.

Здравко Пауновић, 1890 г.

Милош Влајковић, 1891-1895 г.

Драгутин Димитријевић, 1904-1910 г.

Године 1910 извршена је регулација београдских парохија и за првог парохијског свештеника (пошто су сви ранији били или војни или духовници казненог завода) новокреиране топчидерско-чукаричке парохије постављен је

Михаило Стојаковић,

који је служио Богу и цркви до своје напрасне смрти 23 марта 1928 године. (Изузев ратне 1916, 17 и 18 год., када га је замењивао прота Љубиша Марковић, духовник казненог завода, који је умро 10 IX 1934 год.).

После проте Михаила, 6 новембра 1928 године дошао је за парохијског свештеника

Богдан Петровић,

који је имао ту срећу и част да доживи прославу стогодишњице овог светог храма.

ИСТОРИСКО-ПОЛИТИЧКИ ЗНАЧАЈ ТОПЧИДЕРСКЕ ЦРКВЕ

Као што се из историјата овог светог храма види он је подигнут на историјском месту — у некадашњем логору Карађорђевих устанака. Цркву је саградио први Кнез Обновљене Србије, а Божију службу су почели служити први и заслужни великани српске националне цркве, прави и искрени борци за Бога, Правду и Слободу: Митрополит Мелентије Павловић и Петар Јовановић.

Под сводовима топчидерског храма примао је свето причешће Кнез Михаило, а сви Владари обновљене Србије долазили су у овај храм да се помоле Богу.

Зато овај скромни Божији храм претставља данас, не само за нашу свету цркву већ и за цео наш народ, једну историјску ризницу и један свети споменик. Само то, што се у овом храму молио Богу творац данашње Југославије неумрли Петар Велики и Његов Достојни Син и Наследник Први Краљ Југославије Александар I Ујединитељ, било би довољно па да овај Божији храм буде за нас светиња над светињама.

Међутим, у првој фази нашег слободног и самосталног националног живота Топчидерска црква је играла знатну улогу. Ова је књижица и сувише мала да опише све те историјске моменте и ми ћемо, на овм месту, споменути само неке:

По забелешкама лекара Кнеза Милоша, др. Куниберта, Милош је врло често ишао у Топчидерску цркву да се помоли Богу. Ту је, испред садашње цркве, код чесме, са друге стране данашњег друма, Кнез Милош имао летњи павиљон у коме је често приређивао гозбе.

Ту је 12 маја 1834, године Кнез дао пољски ручак у част београдског великог везира на коме су били сви српски и турски великодостојници тога доба. Црква је у то време била у грађењу, и Милош је, вероватно хтео да покаже својим Србима да Турци неће више сметати хришћанском богослужењу и слободном поведењу вере.

У овом је Светом Храму, и ако изгледа још није био довршен, одржана 16 септембра те исте 1834 године велика свадбена свечаност шурака Кнеза Милоша, Гаврила Вукомановића, трговца београдског који се венчао са Јеленом, ћерком шабачког трговца Петра Бугарина. То је била једна од највећих свадби овог времена, на којој је било преко хиљаду званица, Кнез, Књегинја Љубица и цео двор.

Венчање је обавио сам митрополит Петар, са још четири свештеника међу којима је био и први војни свештеник Константин Тодоровић. На свадби су били и многи Турци, а после обреда венчања пред црквом су играла два кола: Господско и сељачко. Кнез је играо у сељачком, а Књегиња Љубица у господском. После је било народно весеље и закуска. Било је постављено пет огромних трпеза.

Ова дворска — народна свечаност, први почетак слободног друштвеног живота у обновљеној Србији, везана је за ову цркву.

Годину и по дана касније у парохијском дому код топчидерске цркве, састао се црквени савет (комисија) који је израдио Устав православне цркве у Кнежевини Србији, донет и легализован 22 маја 1836 године у Крагујевцу („Начертаније о духовној власти у Србији“). У овој су комисији били: Митрополит Србије Петар, као претседник, и ужички владика Нићифор, тимочки владика Доситеј и шабачки владика Герасим као чланови.

Као што се из овог види, обнова црквене самосталности и слободног друштвеног живота у ослобођеној Србији тесно је везана за овај Свети Храм.

У Топчидерској цркви је прослављена педесетогодишњица ослобођене Србије на дан 23 маја 1865 године. Ова је свечаност требала бити обављена на Цвети исте године као на дан Таковског устанка, али је одложена за пет недеља. Она је била једна од највећих свечаности у то време и о њој се налази доста детаља у преосталим архивама.

Програм свечаности је саставио сам Кнез Михаило, који је лично отворио светковину одласком у Топчидер у пратњи велике свите. Тадашњи управник Београда, М. Барловац објавио је тај програм народу. Распоред свечаности је био следећи:

„Служба ће Божја бити у топчидерској цркви и почеће се у 6 и по сати, а свршити с вечерњом до 8 сати или 1 и четврт. (тако!)

Њиове Светлости са својом свитом и г. г. министрима поћи ће из Београда у 7 и четврт сата, и доћиће у топчидерску цркву око 7 и по. Официри на коњима и књажевска гарда и београдска народна кавалерија пратиће њиове Светлости од двора београдскога до цркве топчидерске, официри поред кола, а гарда напред и народна кавалерија за колима.

Код цркве ће бити упарађен мали део војске а на великој ливади једна батерија, и пуцаће за време службе Божје.

У 8 и по сата обући ће се мноштво свештенства, те ће у литији отићи сви до новог олтара, где ће бити благодареније, на

ком ће г. Митрополит говорити беседу. Овај ће спровод дочекати остала војска на ливади, и она ће онде радити при благодаренију.

После ове црквене свечаности, Њиова ће се Светлости одморити под хладником и онде доручковати.

Између 9 и по и 10 сати доћи ће Њиове Светлости на Трибуну и тада почиње световна светковина, коју ће огласити топови, и која ће бити по реду као што је јављено.

По том ће Његова Светлост држати смотру над целом војском, која ће затим дефиловати.

После тога отићи ће се у летњи салон близу зркве, и онде ће Њиове Светлости окружене родбином, архијерејима, министрима и државницим саветницима примати честитања."

Поред овога издате су наредбе о одржавању реда улицама и бесплатном превозу народа тада јединим државним паробродом „Делиградом“ од „Бумрука испод града“ до ушћа Топчидерске Реке, одакле се ишло пешке до цркве.

„Српске Новине“ пишу: Свечаност од 23 и 24 маја обављена је достојно и велелепно. Сви они, који су о Устанку Кнеза Милоша 1815 године војевали за народну слободу добили су из руке Његове Светлости Кнеза на ливади код Топчидерске цркве позлаћене Крстове саливене од првог Милошевог топа."

У самом Топчидеру, после службе Божије, било је велико народно весеље које је трајало два дана. У једном документу тога доба вели се о овој светковини:

„Било је торжествено видети ону лепоту. Певане су Српске народне песме уз гусле; свакојаке српске народне свирке; разне увесељавајуће игре као: кола србске слободе, краљевски оро, призренка и косовка, било је и јуначке народне игре с наградама:

1. Трка пешачка; први на белегу добија 2 дуката цесарска.

2. Скакање с места и из трке; ко најдаље скочи 3 дуката цесарска.

цесарска.

3. Рвање; који двојицу обали 2 дуката цесарска.

4. Бацање камена с рамена; најдаљи 1 дукат цесарски.

Све ово на ливади, где је трибуна Њиове Светлости.

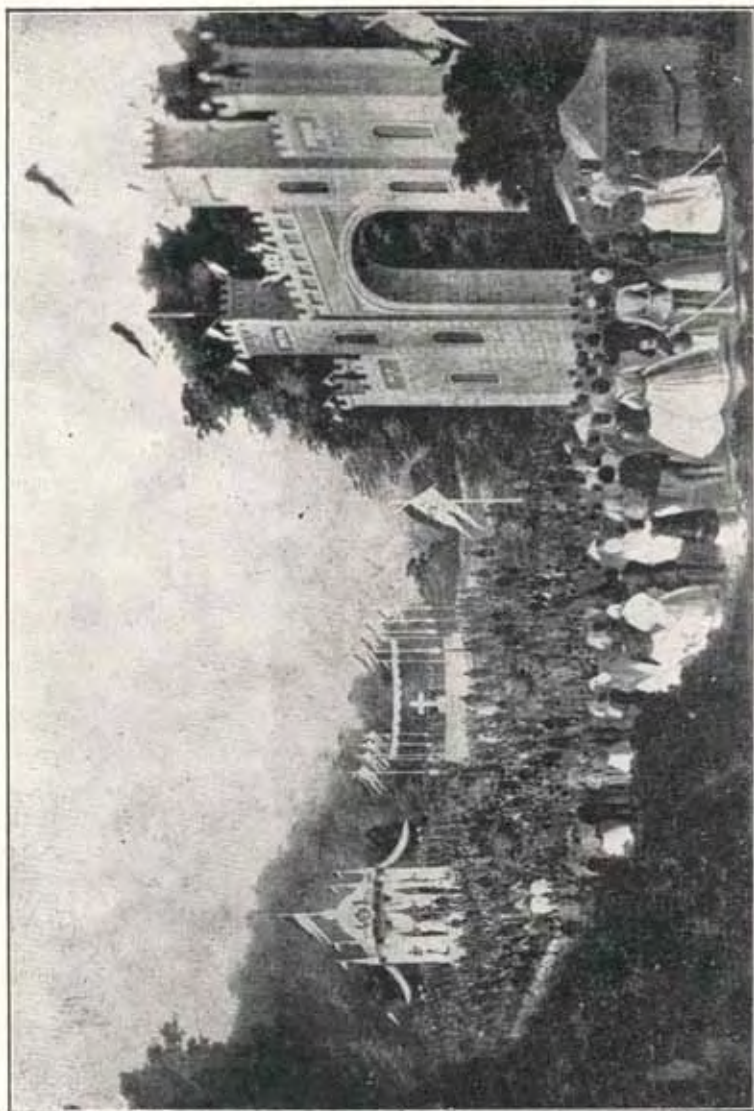
Свечану литургију служили су тадашњи Митрополит и шабачки и ужички владика.

„Српске Новине“ Субота, 22 маја 1865, бр. 56, стр. 252 пишу:

„Његова Светлост Књаз јуче после подне приликом прегледа скупљене стојеће и народне војске у Топчидеру, изговорио је војсци следећу беседу:

„Војници! Прекосутра имамо да светкујемо најзнатнији дан за Србију од 50 година овамо. Свечаност ова била би посве не-

потпуна без народне војске, овог накита Србије и поноса народа србског. И с тога сам позвао вас да попуните славу и увеличате хвалу коју ћемо нашим предцима да поднесемо.

Прослава Бедесџоједишњих ослобођења у Гајчидеру

Војници! Будите ми здрави и весели; будите ми моћна потпора за одржање поредка при овој великој светковини Србије,

као што сте ми и досад били, са чиме се ја, као ваш Кнез и први из вашег реда војник, поносим. Живила народна војска!"

Ово није једина светковина одржана у Топчидеру. Пошто је овде, у времену од 1838—1860 године био двор, а црква била дворска црква све државне свечаности одржаване су у Топчидеру. И све народне скупштине из тог периода одржане су у Топчидеру.

ИСТОРИСКИ ДОГАЂАЈИ У ВЕЗИ СА ТОПЧИДЕРСКОМ ЦРКВОМ

И ако је у првој половини прошлог века Топчидер био средиште нашег политичког и црквеног живота, сачувано је врло мало споменика из тога доба.

Код цркве се налазе свега две посмртне плоче, од којих она Ђорђа Поповића — Ђелеша има извешан историки значај, јер је Ђелеш у време Другог устанка играо знатну политичку улогу.

Ђелеш је погинуо 1825 године у Топчидеру и о томе догађају сам нашао код Милана Ђ. Милићевића у „Поменику“ страна 859 (Чупићева задужбина, 27 књига) овај опис догађаја:

Ђелеш Ђорђе (Поповић), родио се у Загорју, у Епиру и тамо се звао Пападопулос или Папазоглу.

У својој постојбини Ђорђе се је оженио удовицом која му је довела троје пасторчади. Од то троје деце једно је била Агнисија, која је доцније удата за Тому Вучића — Перишића, и коју су од милоште звали Нула.

Ђорђе је дошао у Србију око год. 1815 и ступио је у службу код Кнеза Милоша. Био је човек жив, окретан, вешт са Турцима и упознат са њиховим обичајима, а говорио је осим језика српскога, врло добро турски, грчки и арнаутски.

Кнез Милош узме Ђорђа за својега тумача у пословима које је имао с београдским везиром и с Турцима уопште.

Зато што је Ђорђе био ђелаве главе, Кнез Милош га је по свом обичају прозвао Ђелешом, и више га је звао тако него крштеним именом.

Ђорђе је био врло духовит човек, и некад је својом шалом могао за срце ујести.

Кнез Милош је по два три пута преко године слао у Београд везиру брата свога Јеврема ради расправе важнијих послова. Јеврем, кад би год долазио у Београд никад не би долазио сам, већ би доводио по неколико важнијих кнезова, да му је пратња јача и важност већа.

У другој половини год. 1825, сишавши у Београд, Јеврем бејаше довео и Кнеза Васу Поповића, старешину нахије поже-

шке. Кнез Васа се познавао с некадашњим магличким спахијом Арнаутином Дервишем Бешлагићем, који је тада боравио у Београду и који је увек, кад би Кнез Васа био у Београд долазио му на виђење и разговор. Овај спахија није био сасвим паметан него малко сулуд, а уз то прек и брз на бој као готово сви његови земљаци.

Код Кнез Васа, у Конаку, састану се, 1 августа, 1825 г. тај маглички спахија и Ђ. Ђелеш.

Кнез Васа изиђе послом из собе, а ова двојица остану у соби. —

Ђелеш како га је Бог дао несташна подсмевача, погледа Арнаутину у појас, и подсмехне му се пиштољима.

Арнаутин, ни пет ни шест, него испали пиштољ на Ђелеша у трбух, који одмах падне на патос.

Кнез Васа, чувши пуцањ, дотрчи у собу, где затече Ђелеша у крви а Бешлагића с другим пиштољем напереним у њега, ако би му први био мало.

Васо одмах шчепа и обезоружа Турчина, свеже га и пошље паши.

Ђелеш је умро после неколико часова. По наредби Кнеза Милоша тело је његово било сахрањено код београдске цркве и гроб му је покривен плочом са овим натписом:

„Ова стјена покрива кости Георгија Поповића, рођена у Загорју, у предјелу епирском, и десет лет српском Књазу, почасти драгоманином у Београду србском за време везира Марашлија — Паше и Абдурахима, вјерно послуживша, а убијена од спахије магличкога Дервиша Бешагића, 1 августа 1825 године у Београду, у двору Књаза Милоша, који му за вјерну службу, постави ову стјену на гробу.“

Кад је пак срушена стара београдска црква и почела се зидати нова, кости су Ђелешеве пренете у Топчидер и упокане код онамошње цркве. У једном писму Господару Васи, Кнез Милош је после потписа додао ово:

„Да се у свима главнијим црквама пожешке нахије чини помен за 40 дана, уз друге, и покојном Ђорђу Ђелешу.“

Међутим по Др. Мих. Гавриловићу у његовој књизи: „Милош Обреновић,“ II стр. 185 погибија Ђелешева десила се овако:

„1-ог августа маглички спахија Бешлагић Карановчанин, дође у Милошев конак и, пошто је неко време био код Јеврема Обреновића, изађе са Ђорђем Поповићем Ђелешем и кнезом Василијем Поповићем, Милошевим пашеногом (ово је нетачно пошто је Василије као брат од ујака кнегиње Љубице био Милошу

шурак, а не пашеног! Примедба писца.) у другу собу. Бешлагин је долазио и два дана пре тога пре и после подне Василију Поповићу и тражио му новаца на зајам, ну овај га је одбио, јер није вратио стари дуг од 200 гроша. Пошто је неко време разговарао с Василијем и Ђелешем Турчин скреше пиштољ на Ђелеша, рани га у десну руку и у трбух јер је у метку било два зрна, па затим потегне други пиштољ на Василија Поповића, који одмах скочи на ноге и ухвати се у коштац са Турчином. На пуцањ Јеврем Обреновић полети одмах тамо с неким Новаком абаџијом, чију је молбу баш тада био читао на докату и затекну Василија у гушању с Турчином док се Ђелеш превртао, јаучући од бола. Зликовац буде најзад савладан и везан.“

Милош је много волео Ђелеша и искрено га ожалио. У цркви има велико кандило, које и данас гори под иконом Васкрса на коме пише:

„Храму Св. Апостола Петра и Павла у Точидеру, 1836 године, Георгију Поповићу — Ђелешу за спомен прилаже син његов Мијаило.“

Вероватно је и ово кандило поклонио кнез Милош цркви, јер Ђелешев син Михаило 1836 г. био је тек 11 година стар, рођен као посмрче, што се јасно види из надгробног споменика Михајловог на београдском новом гробљу у I парцели.

Друга посмртна плоча налази се на северној страни цркве, иза Проскомидије. На њој пише:

„Под овом мраморном плочом почивају кости преминушег Миленка Р. Јанковића из Лашца окр. Чачак, бившег питомца земљодјелске школе који је се 1854 године 15 марта у 18 година свога времена преставио.“

Ова је плоча доказ да се прва пољоделска школа у Србији, основана 1853 године у Топчидеру и касније налазила поред Топчидерске цркве.

Кнез Милош је, од свих својих задужбина, највише волео Топчидерску цркву. Често је чинио поклоне у новцу и црквеним утварима.

Јерусалимски Патријарх је у јесен 1835 г. када је Кнез Милош путовао за Цариград, поклонио овоме црквицу од коштаног мозаика, која је претстављала јерусалимску цркву у миниатури. Ова је стојала у цркви топчидерској, одакле је пренета у двор, а одавде вероватно за време рата нестала. — Истом приликом поклонио је Патријарх јерусалимски крст и бројанице Кнезу и Митрополиту Петру.

ШТАМПАРСКЕ ПОГРЕШКЕ

Погрешком коректора поткрале су се у тексту извесне погрешке, које овим исправљамо.

На страни 7, четврти ред одоздо пише: Видински Пашалук, а треба **Пашалук**.

На страни 9; на крају шестог реда одозго пише црквених Високодостојника, а треба да стоји **великодостојника**.

Испод слике кнеза Милоша, страна 11, стоји: „који је посетио“, а треба **„који је подигао Толчидерску цркву“**.

На страни 18, у рачуну за цркву, стоји на неколико места „надице чирачки“, а треба **„надице чирачке“**.

На страни 21, други пасус четврти ред, стоји „Блаже попечиниши“, а треба **„блаженопочиши“**.

На страни 22, у 2 реду II извештаја стоји: „прекоњејше“, а треба **„препокорњејше“**.

У писму сликара Лекића, страна 27, изостала је на крају седмог реда реч **„паштио“**.

У другом писму босанског свештеника Карановића, стр. 31, други ред, пише: „свиленстворања“, а треба **„свиленствовања“**.

На 34 страни, трећи ред, стоји „устанака“, а треба **„устаника“**.

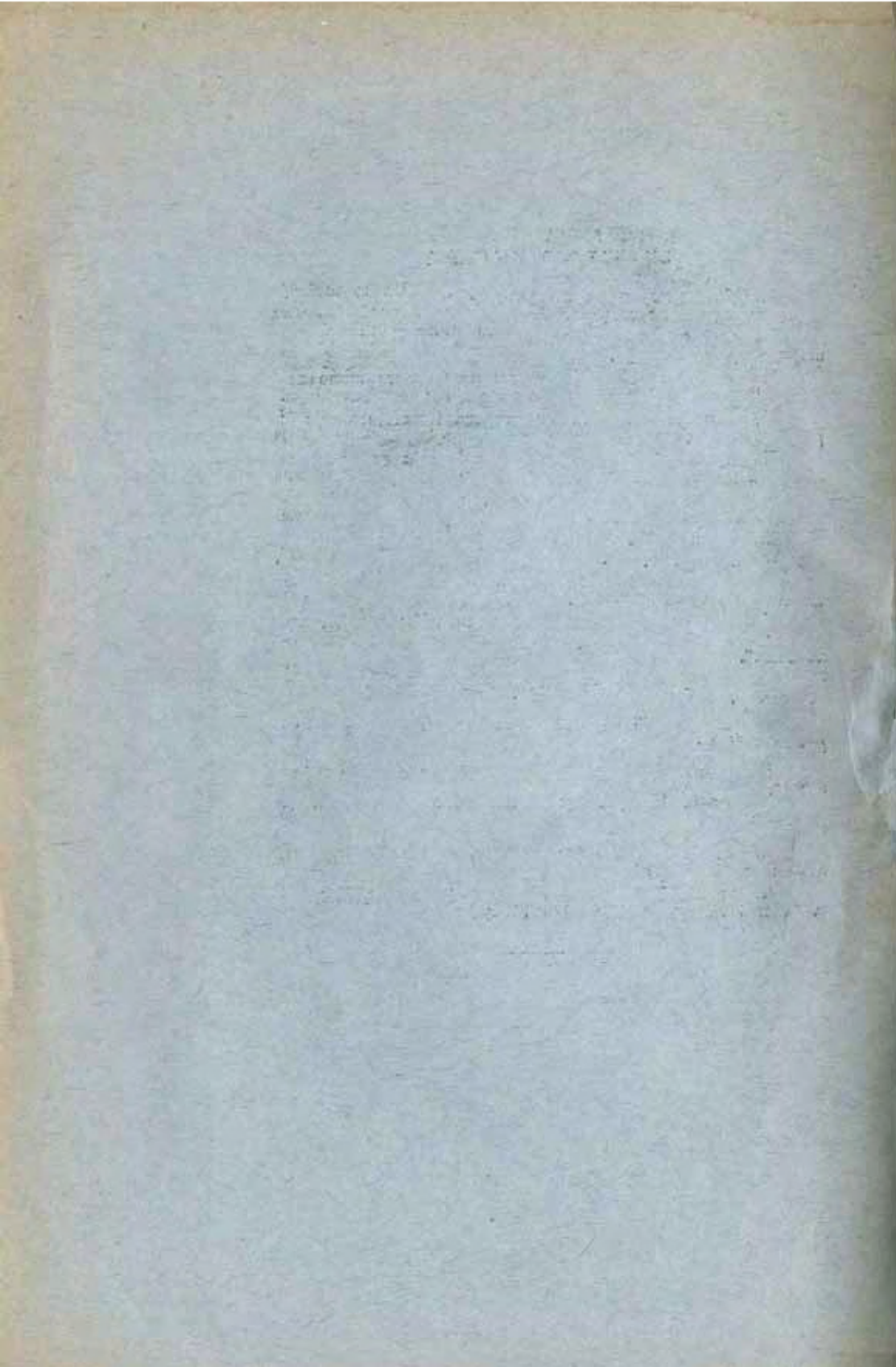
На истој страни на крају четвртог пасуса стоји „овм“, а треба **„овом“**.

На страни 35 на почетку 3 пасуса стоји „ослобођене“, а треба **„ослобођења“**.

На страни 36, трећи ред пише „Њиова“, а треба да стоји **„Њиове“**.

На страни 36 у првом реду четвртог пасуса стоји „зр-кве“, а треба **„цриве“**.

На страни 39, 8 пасус, пише „у пределу епирском“, а треба да стоји: „у пределу **„епирском“**...“.

ЦЕНА 12 ДИНАРА